
VLÁDNUTÍ GLOBÁLNÍM SPOLEČNÝM STATKŮM V ÉŘE ANTROPOCÉNU

Bedřich Moldan ^a

Abstract

Governance of Global Common Goods in the Era of Anthropocene

The overall impact of human activities on the Earth's system and its key elements such as biodiversity or climate is so great that the contemporary era is called the Anthropocene, where globalization is overwhelming and the global influence of human action equals natural processes. This brings about many problems of global nature that are difficult to solve as adequate governance of global common goods is not satisfactorily developed. The various historical and contemporary attempts to provide some form of governance at the global level are presented, including the concept of common heritage of mankind or community approaches. An important contribution represents the concept of global public goods that was espoused by many intergovernmental and international organizations, including the UN and the EU. The relationship with the global sustainable development goals and official development assistance is also mentioned.

Keywords: Governance, globalization, Anthropocene, global common goods, public goods, sustainable development

JEL Classification: B31, F60, H41

Úvod

Vztah lidí a přírody prošel zásadní historickou změnou s počátkem globální industriální epochy, s průmyslovou revolucí. Nové období je nazýváno podle Crutzena a Stoermera antropocénem (Crutzen a Stoermer, 2000, Crutzen, 2002). Počátek antropocénu byl symbolicky položen do roku 1784, kdy James Watt patentoval poslední zdokonalenou verzi svého parního stroje. Vedle toho bychom mohli uvést datum dobytí Bastily (1789), které

---

a Centrum pro otázky životního prostředí UK, Praha, Česká republika
E-mail: bedrich.moldan@czp.cuni.cz

Poděkování

Srdečně děkuji kolegům a přátelům Janu Károvi a Petrovi Halaxovi za mnoho cenných návrhů a připomínek, kterých jsem bohatě využil. Rovněž děkuji recenzentům za řadu konstruktivních komentářů.

označilo zánik feudalismu, či rok vydání slavné knihy Adama Smitha *Bohatství národů* (1776, Smith, 2016), jež položila základ pro dnešní tržní ekonomiku. Zásadně důležité bylo osvícenství, jež zdůraznilo význam vědění a síly lidského rozumu. Kant dovedl ve studii *Co je osvícenství*, že osvícenství znamená konec lidské nedospělosti, neschopnosti pochopení bez usměrnění z vnějšku: „*Odvaž se užívat vlastního rozumu*“ (Kant, 1949).

Autoři nazvali naši současnou dobu termínem analogickým těm, jež jsou používány pro geologická období, čímž chtěli zdůraznit její zásadní odlišnost nejen od dosavadní lidské historie, ale i od všech minulých geologických epoch. Terminologicky odvážný návrh Crutzena a Stoermera dnes posuzují geologové ve světle geologického vývoje planety Země. Podle posledního návrhu je třeba položit jeho počátek až do padesátých let minulého století (Zalasiewicz, 2015; Waters *et al.*, 2016; Zalasiewicz *et al.*, 2017; Syvitski *et al.*, 2020). Zde nastává výrazný zlom velké části vývojových křivek, růst se zrychluje, hovoří se o velkém zrychlení. V tomto období rovněž vrcholily zkoušky jaderných zbraní v atmosféře a pod mořskou hladinou, které svými zplodinami zamořily celou planetu. Díky masivnímu radioaktivnímu spadu z tohoto období v podobě specifických izotopů jsou jasně rozpoznatelné v půdních vrstvách a recentních mořských a jiných sedimentech z tohoto období na celé planetě a zůstanou dobře patrné a datovatelné v následujících staletích, tisíciletích i v mnohem delším období. Zůstane tak jasný a prokazatelný geologický záznam počátku antropocénu. V každém případě se literatura shoduje v tom, že v současnosti skutečně žijeme v éře antropocénu, lidská přítomnost podstatně změnila podobu celé planety Země. Podobně tomu bylo v dávné minulosti při paleolitické revoluci, stejně jako při revoluci neolitické, tempo změn je ovšem nyní zcela nesrovnatelné, místo tisíciletí sledujeme změny po desítkách let. Pro současnou éru je především pozoruhodný prudký vzrůst velikosti světové populace. Po zavedení zemědělství počet lidí rostl, dosáhl 200–300 milionů v době narození Krista a pokračoval dále, i když nikterak dramaticky, vezmeme-li v úvahu dlouhé historické údobí, až k počtu přibližně 800 milionů obyvatel na přelomu 18. a 19. století. Od té doby však nabral růst populace nevídané zrychlení, v roce 2021 dosáhl téměř 8 miliard lidí, což znamená desetinásobný vzrůst za pouhých zhruba 200 let. Za poslední dvě století vzrostl hospodářský výkon (měřený hrubým domácím produktem) na obyvatele asi patnáctinásobně, v absolutních hodnotách více než stodvacetinásobně (McNeill, 2000), od roku 1970 se globální HDP zvětšil pětinašobně (UNEP, 2021). Tento obrovský ekonomický růst byl umožněn rozsáhlým nástupem nových technologií, především využitím nových zdrojů energie z fosilních paliv. Bezprecedentní vzrůst počtu lidí spolu se stále vyššími materiálními nároky, masivní využívání fosilní energie, ostatní nové technologie, urbanizace, růst obchodu má rovněž bezprecedentní důsledky pro procesy planetárního rozsahu.

Velkou proměnou prošel povrch souší, v současné době je 50% území tak či onak přeměněno. Lidmi je ovlivněno 75% plochy souše (Foley *et al.*, 2005; Goldewijk *et al.*, 2011), přičemž polovinu obyvatelné souše využívá zemědělská výroba (IPBES, 2019). Lidé již ovlivnili 87–97% světového oceánu (Jones *et al.*, 2018; IPBES, 2019) a na 59% jeho rozlohy působí hned několik vnějších činitelů, jako je nadměrný rybolov (přelovování), oprávněně považovaný za vůbec největší hrozbu, znečištění pocházející ze souše, změny klimatu a lodní doprava (Harnik *et al.*, 2012; Halpern *et al.*, 2019). Výrazně je změněn globální hydrologický cyklus, lidé využívají již 40–50% dostupných vodních zdrojů. Redukce biologické rozmanitosti probíhá stále rychlejším tempem, ztráta biologického bohatství je tak výrazná, že stále více odborníků hovoří o nástupu šestého velkého vymírání (Kolbertová, 2018). Od začátku novověku vymřely na naší planetě zlomky procent globální druhové bohatosti (celkového počtu druhů osidlujících Zemi), kdežto v případech pěti velkých masových vymírání v minulosti vždy vymizely desítky procent druhů. Rozdíl ale nastává v rychlosti (rate) vymírání. Hromadná vymírání v minulosti trvala až miliony let, takže i mnohem pomalejší rychlostí se postupně dosáhlo zmiňovaných vysokých hodnot. Současná rychlost extinkce je podle uznávaných údajů až o dva řády vyšší, než by odpovídalo přirozeným procesům (IPBES, 2019). Jinak řečeno, člověk vymírání významně urychlil. Nemůžeme proto hovořit, že bychom již zažívali šesté období vymírání, ale máme k němu našlápnuto a při současné rychlosti mizení druhů se mu stále více blížíme. Pokud jde o biodiverzitu na úrovni druhů, větší hrozbou je biotická homogenizace, tedy nikoli jen vymírání druhů, ale snižování jejich početnosti na straně jedné, a šíření nepůvodních invazních druhů na straně druhé, což vede k tomu, že se biota v různých typech prostředí a částech světa začíná více podobat (McKinney a Lockwood, 1999; Olden *et al.*, 2004; Olden, 2006; Olden a Rooney, 2006). Kupř. defaunace zahrnuje tři procesy: (1) úplné vymizení (extinkce) druhu na Zemi, (2) vymření některých populací a zmenšení areálu rozšíření příslušného druhu, (3) místní snížení početnosti druhu (Dirzo *et al.*, 2014; Young *et al.*, 2015). Zdá se, že pro fungování ekosystémů, a tím i pragmaticky řečeno poskytování ekosystémových služeb, jsou procesy (2) a (3) důležitější, protože probíhají ve větším měřítku, kupř. defaunace hmyzu. Podstatnou změnou, v poslední době hraničící s katastrofou, prochází zemský klimatický systém. Základní příčinou je zvýšení obsahu skleníkových plynů, především oxidu uhličitého, v důsledku spalování fosilních paliv, což způsobuje oteplení zemského povrchu a následně dalekosáhlé změny včetně katastrofických událostí, zvýšení hladiny oceánu a další.

Procesy vyvolané lidmi se svou mohutností vyrovnávají procesům přírodním a v mnoha případech je překonávají. V minulosti měly dopady lidské činnosti důsledky jen místní a časově převážně omezené. Dnešní zásahy však mají rozsah globální a výrazně ovlivňují podobu planety Země i do budoucna, ne na desetiletí, ale na tisíciletí i mnohem déle.

Vývojové procesy „přírodní“ a „socioekonomické“ již nelze oddělit, jsou spojeny do jednoho celku. Přitom se projevuje „antropocenní efekt“ (Nakicenovic *et al.*, 2016), kdy kumulativní dopad individuálních rozhodnutí a aktivit vede k efektům globálního rozsahu, které nelze předvídat na základě analýzy jednotlivých částí. Nástup antropocénu představuje změnu tak historicky výjimečnou, že se hovoří o antropocenní ruptuře, roztržení, zásadním zlomu (*anthropocentric rupture*, Hamilton, 2017). V éře antropocénu se planeta Země dostala pod lidskou nadvládu, stala se planetou lidí, kteří se stali nejdůležitější „přírodní“ silou (Moldan, 2019). Přírodní a antropogenní procesy a jejich příčiny splývají, ale lidé už nejsou součástí přírody, nýbrž naopak, příroda se stala součástí světa lidského. „*Už to není: my proti přírodě. Jsme to my, kdo rozhoduje, co je příroda a jaká bude*“, říká Paul Crutzen (Crutzen, 2002). Rovněž filosof Hans Jonas dovozuje, že člověk je odpovědný za další osud přírody (Jonas, 1997). Lidé jednají jako majitelé Země a ve skutečnosti jimi opravdu jsou. Reflexe nové situace, ve které se lidstvo ocitlo, přišla ve skutečnosti již se samotným nástupem antropocénu na přelomu 18. a 19. století. V roce 1795 napsal Immanuel Kant v úvaze *Zum Ewigen Frieden: „Využití práva na zemský povrch, který náleží společně lidskému pokolení“* (... *Oberfläche, welches der Menschengattung gemeinschaftlich zukommt*), (Kant, 2016).

Vývoj antropocénu je úzce spojen s postupem globalizace v širokém slova smyslu, tedy stále těsnějšího spojení všech světových struktur do jediného velkého celku. To vyvolává otázky týkající se správy tohoto celku, otázky vládnutí. Základní prvky globálního vládnutí pro současnost vytyčila v roce 1945 Charta Organizace spojených národů (MZV, 1947). Pokud však jde o otázky zmíněné v uvedeném pojednání o antropocénu, Charta ani další dokumenty OSN se o nich nezmiňují. Potřeba zabývat se systematicky touto problematikou se ovšem postupně stávala zřejmou. Jedním z prvních zásadních dokumentů, který tuto otázku otevírá, je Světová strategie ochrany přírody přijatá programem OSN pro životní prostředí UNEP (IUCN, UNEP, WWF, 1980), která mluví o potřebě ochrany *global commons*.

Anglický termín *commons* se původně používal pro označení společných obecních pastvin, ale postupně se jeho význam rozšířil. Překlad a převod termínu *global commons* do českého kontextu je dosud nezakotvený. Navrhujeme použít termínu **globální společné statky**. Uvedený text Strategie zní: „*Společnými statky nazýváme část území nebo vody společně užívanou členy komunity. Globální společné statky zahrnují oblasti zemského povrchu za hranicemi státní jurisdikce, zejména otevřený oceán a živé zdroje, jež se tam nacházejí, nebo jež se považují za společné, zvláště atmosféra. Jedinou velkou pevninskou oblastí, jež může být považována za součást globálních společných statků, je Antarktida, ačkoliv několik zemí vznášelo nároky na její části (nároky jsou v současné době zmrazeny prostřednictvím Smlouvy o Antarktídě).*“ Použít by se mohl rovněž český termín

společně sdílené zdroje. Termín „zdroj“ ovšem poněkud navozuje pojetí, jež předpokládá, že dotyčná entita je předpokladem pro následné využití, že se jedná o zdroj něčeho a pro někoho. Podobně je ovšem možno interpretovat termín „statek“ (*good*), který je jedním ze základních ekonomických pojmů a znamená obecně věc, které je možno využít, která přináší nebo může přinášet svým uživatelům užitek.

Interpretace termínu globální společné statky se opírá o práci Nakicenovice a spolupracovníků z Mezinárodního institutu pro analýzu aplikovaných systémů (IIASA, Nakicenovic *et al.*, 2016). Jde o elementy zemského systému v celé jeho šíři: „*Globálními společnými statky v antropocénu je odolná a stabilní planeta*“, říkají a podávají přehled těchto základních elementů „odolné a stabilní planety“, které pod pojem globálních společných statků zahrnují. Především jde o bohatství přírody, o biologickou rozmanitost, **biodiverzitu**. Dále je třeba zahrnout **biogeochemické cykly**, zejména uhlíku, dusíku, fosforu a vody. Dalšími prvky jsou **kritické biomy** (tropické deštné lesy, boreální lesy, kryosféra), **atmosféra a klimatický systém** (včetně kvality ovzduší a stratosférické ozonové vrstvy), a konečně celá **hydrosféra** s hydrologickým cyklem a **oceány** (oceánské proudění, korálové útesy, rybí loviště, kyselost mořské vody). Výčtem elementů globálních společných statků se zabývá i řada dalších prací, například Vogler *et al.*, 2012, kteří zdůrazňují: širé moře, mořské dno, Antarktidu, kosmický prostor a atmosféru. V zásadě jde o celý „zemský systém“ (*Earth System*, Steffen *et al.*, 2005) zahrnující v souladu s koncepcí antropocénu jak prvky „přírodní“, tak socioekonomické, tvořící dohromady jediný vzájemně provázaný celek.

V širším slova smyslu jsou společné statky chápány včetně lidmi vytvořených struktur. Takto pojímá jako předmět svého zájmu například nedávno vzniklý časopis *The International Journal of the Commons* (2021): „*Mezinárodní časopis The International Journal of the Commons je mezinárodní, nezávisle recenzovaný časopis s otevřeným přístupem (open-access), věnovaný podpoře porozumění způsobu užívání a managementu zdrojů, jež jsou (nebo měly by být) využívány společně. Tyto zdroje mohou být součástí přírodního světa (např. lesy, klimatický systém nebo oceány), nebo mohou být vytvořeny lidmi (např. zavlažovací systémy nebo internet)*“.

Termín vládnutí užíváme jako ekvivalent anglického termínu *governance*. Implicitně máme na mysli „dobré vládnutí“ v protikladu ke „špatnému vládnutí“ (Wagenknecht, 2013). Alternativami by mohly být termíny „správa“, „veřejná správa“ nebo „globální řízení a správa“ (Pehe, 2006), diskuse na toto téma by však přesáhla rámec tohoto článku. Zároveň je důležitý celkový rámec antropocénu, v němž „plujeme“, jak výstižně formuluje jeden ze zásadních článků v časopise *Science*: „*Proplouvání antropocénem: Zlepšení způsobu vládnutí v rámci zemského systému*“ (Biermann *et al.*, 2012). Tímto směrem míří aktivity nového multidisciplinárního časopisu *Earth System Governance*, který ve svém úvodníku

otevřel Frank Biermann: „*Rámec antropocénu otevírá řadu základních otázek o vztazích mezi lidmi a tím, co jsme nazývali přírodou, spolu se znepokojujícími a novými etickými otázkami o roli a zodpovědnosti lidské společnosti v této nové epoše historie planety. (...) Demokratická kvalita vládnutí v rámci planetárního systému je rovněž jednou ze základních otázek, jimž budeme věnovat pozornost. (...) Vítáme výzkumy, které se zabývají fundamentálními transformacemi na všech úrovních společenského uspořádání*“ (Biermann, 2019).

Globální společné statky tvoří jak elementy v rámci jurisdikce jednotlivých států, tak – a to zejména – prvky přesahující tento rámec. Na základní problém vládnutí těmto statkům upozornila již známá přelomová publikace *Naše společná budoucnost* z roku 1987: „*Tradiční formy národní suverenity v rostoucí míře čelí realitě vzájemné závislosti v oblasti ekologické a ekonomické. Je to zejména zřejmé v případech společně sdílených ekosystémů a globálních společných statků, to znamená těch, jež přesahují oblasti národní jurisdikce*“ (Brundtland, 1987).

1. Historický kontext

Kořeny současného právního pojetí vládnutí globálním společným statkům můžeme najít již ve starém římském právu (Kincl *et al.*, 1995), kde byly definovány „věci všem lidem společné“ (*res omnium communes*) jako ovzduší, přirozené vodní cesty, moře, mořský břeh. Důležitou kategorií byly dále „věci ničí“ (*res nullius*), do které patřila i „území nikoho“ (*terra nullius*). Zde platilo, že vlastníkem se mohl stát každý, kdo si takovou věc přisvojil nebo zemi okupoval, což je zásadní rozdíl proti *res communes*, kde to možné není, neboť to už někomu patří, totiž všem. Významnou kategorií jsou pak „věci veřejné“ (*res publicae*) neboli veřejné vlastnictví lidu římského, jako jsou veřejné cesty, prostranství a jiné věci, které nikdy nebyly předmětem soukromého vlastnictví či podobných práv soukromého charakteru. Římské právo sice platilo pro území Římské říše, ale ve skutečnosti mělo širší záběr rozsáhlejší (Středozemní moře nazývali Římané po dobytí Kartága roku 146 př. n. l. *Mare Nostrum*). Mimo explicitní zájem stálo širé moře, nekonečné plochy oceánů. Ale už na začátku 17. století se pozornost zaměřila i sem, jak dokazuje práce holandského právníka Huga Grotia. Ve své knize *Mare Liberum* z roku 1609 se zabýval otázkou politického členění moře a zastával názor, že širé moře patří všem (Grotius, 2004). Grotius nepovažoval plochy volných moří za *res nullius*, naopak soudil, že moře patří do kategorie „věci všem lidem společné“ (*res omnium communes*), kde je třeba zachovat režim volného přístupu pro všechny. Tento přístup má platit pro moře a oceány jako takové, nikoliv však pro různé zdroje, které moře může poskytovat, jako jsou především ryby a jiní mořští živočichové. Pro ty naopak platí přístup *res nullius*: kdo se jich zmocní, toho majetkem se stanou. Stojí za poznámku, že z právního přístupu *terra nullius*

explicitně vycházeli Britové při zabírání Austrálie po roce 1770 nebo vláda Spojených států amerických při osídlování západní části amerického kontinentu podle zákona o usedlostech z roku 1862 (*The Homestead Act*). A to navzdory tomu, že na těchto územích žili po tisíciletí původní obyvatelé, kteří se ovšem nepočítali za plnoprávné lidi.

Formulaci představ a nároků globální lidské společnosti a náznaků způsobů vládnutí globálním společným statkům můžeme najít v současně platných mezinárodních právních dokumentech. Jeden z prvních příkladů přináší Úmluva na ochranu kulturních statků za ozbrojeného konfliktu sjednaná na mezinárodní konferenci, svolané Organizací Spojených národů pro výchovu, vědu a osvětu, konané v Haagu od 21. dubna do 14. května 1954: „... ničení kulturního majetku náležejícího kterémukoliv národu znamená ničení kulturního dědictví celého lidstva“ (MZV, 1958). Ve stejném duchu je pak formulována pozdější Úmluva o ochraně světového kulturního a přírodního dědictví sjednaná Generální konferencí UNESCO v Paříži ve dnech 17. října až 21. listopadu 1972 (FMZV, 1991): „... ubývání či zničení kterékoliv položky kulturního nebo přírodního dědictví představuje nenahraditelné ochuzení dědictví všech národů světa...“ Ve stejném duchu je formulována Smlouva o Antarktidě z roku 1959 (MZV, 1962), jež má být zachována v přírodním neporušeném stavu „pro blaho celého lidstva“.

Rozšíření oblasti lidské dominance i mimo bezprostřední povrch Země představuje pak Smlouva o zásadách činnosti států při výzkumu a využívání kosmického prostoru včetně Měsíce a jiných nebeských těles z roku 1967 (MZV, 1968): „Výzkum a využívání kosmického prostoru včetně Měsíce a jiných nebeských těles se provádějí pro blaho a v zájmu všech zemí bez ohledu na jejich stupeň hospodářského a vědeckého rozvoje, a patří všemu lidstvu...“ Kosmický prostor včetně Měsíce a jiných nebeských těles si jednotlivé státy nemohou přivlastnit prohlášením suverenity, užíváním, okupací nebo jakýmkoli jiným způsobem. Rozšířením této úmluvy je takzvaná Měsíční dohoda z roku 1979 o činnosti států na Měsíci a jiných nebeských tělesech (OSN, 1979). Tato dohoda je součástí mezinárodního práva, avšak nemá žádnou relevanci, protože k ní přistoupilo jen 9 celkem nevýznamných států a nepřistoupilo Rusko, Čína ani USA (Listner, 2011). Nicméně jde o významný a inspirující text. V článku 11 odst. 1 se píše: „Měsíc a jeho přírodní zdroje jsou společným dědictvím lidstva...“ Otázkou zůstává, jak s tímto dědictvím nakládat; volá po tom odst. 5 článku 11 uvedené Měsíční dohody: „Účastnické státy této dohody se tímto zaručují, že ustaví mezinárodní režim včetně potřebných procedur, kterým se bude řídit využití přírodních zdrojů Měsíce, až se takové využití stane možným.“ Takový režim ovšem nebyl a zřejmě ani nikdy nebude ustaven, už jen proto, že dohoda není všeobecně mezinárodně uznávána.

V této dohodě se objevuje termín společné dědictví lidstva (*common heritage of the mankind*). Jako autor tohoto explicitního výrazu je obvykle uváděn někdejší maltézský

velvyslanec u OSN Arvid Pardo; je citován jeho projev na 22. zasedání Valného shromáždění OSN 17. srpna 1967: „*Mořské dno je společným dědictvím lidstva a má se využívat pro mírové účely, výhradně pro blaho lidstva jako celku*“ (Pardo, 2017). Jeho úsilí zásadně přispělo později k uzavření Úmluvy OSN o mořském právu z roku 1982 (MZV, 1996), jež je považována za mimořádně významný dokument mezinárodního práva. Stanovuje základní pravidla mnohostranného využívání oceánů včetně volných moří i mořského dna, což bylo až dosud považováno – v souladu s postojem Hugo Grotia i se starým římským právem – za „věc všem lidem společnou“ (*res omnium communes*), a tedy jen velmi omezeně regulovanou (například právo volné plavby).

Koncepce společného dědictví byla propracována v řadě teoretických prací (Baslar, 1998; Egede, 2014). Uvádí se několik principů, kterými by se režim mezinárodního dědictví měl řídit (Frakes, 2003). Především je to zákaz soukromého či veřejného přivlastnění dotčeného prostoru, žádný stát či právnická nebo fyzická osoba nemůže na základě svého jednostranného opatření vlastnit prostory nebo jiné součásti společného dědictví. Jsou vlastnictvím celého lidstva. S tím souvisí to, že benefity získané z dotčených prostorů budou spravedlivě sdílet všechny národy. Dané oblasti lze využívat jen pro mírové účely. Je zde zakázáno umísťovat zbraně či vojenská zařízení, jakýkoli ozbrojený konflikt je v těchto oblastech vyloučen. Prostory společného dědictví lidstva a případné benefity by měly být zachovány pro blaho příštích generací. Protože není prakticky možné, aby byla správa prováděna celým „lidstvem“, je třeba vytvořit speciální autoritu pro koordinaci sdílené správy, která se bude starat o prostory podléhající právnímu režimu společného dědictví lidstva jménem celého lidstva a v jeho prospěch.

Nejčastěji se o společném dědictví lidstva hovoří v souvislosti s Antarktidou, mořským dnem a kosmickým prostorem. V různých právních a jiných dokumentech jsou jednotlivé principy do větší nebo menší míry rozvedeny. Podrobně jsou specifikovány v dokumentech týkajících se Antarktidy v rámci systému smluv o Antarktidě (ATS, *Antarctic Treaty System*), základní smlouva byla uzavřena v roce 1959 (MZV, 1962), přičemž je třeba poznamenat, že zde nikde není explicitně použito termínu společné dědictví lidstva, nýbrž blaho celého lidstva, společný zájem a podobně. Jednotlivé smlouvy jsou uzavřeny v zásadě na bilaterálním základě jednáním mezi dotčenými státy mimo systém Organizace spojených národů, žádná centrální organizace podle uvedeného posledního principu nebyla ustavena. Naproti tomu už zmíněná Úmluva organizace Spojených národů o mořském právu (MZV, 1996) ustanovuje Mezinárodní úřad pro mořské dno (ISA, *International Seabed Authority*). Tento úřad je významnou institucí vybavenou neobvyklými výkonnými pravomocemi. Úmluvu ratifikovaly téměř všechny státy světa, mezi výjimky patří USA (které ovšem zásady smlouvy v zásadě dodržují; nicméně tato nepřítomnost americké ratifikace je – zejména v samotných USA – pocítována jako vážný problém

mořského mezinárodního práva). V kosmickém prostoru upravuje režim vztahů mezi státy několik smluv, jsou v zásadě dobře dodržovány, i když některé nejsou ratifikovány některými, často klíčovými státy (MZV, 1968).

Snahou bylo učinit koncepci společného dědictví lidstva základem systematického právního uspořádání režimů vládnutí společným globálním statkům. Kemal Baslar, který je v této oblasti významným teoretikem a autorem monografie *Koncept společného dědictví lidstva a mezinárodní právo* (Baslar, 1998), však sám později dospěl k závěru, že základem mezinárodního práva se toto pojetí nestalo a nestane ani v dohledné budoucnosti, avšak jako inspirativní idea je stále cenné (Baslar, 2016).

Rozsáhlou (a stále probíhající) diskusi na téma správy společných statků – ovšem na lokální úrovni – vyvolala publikace v časopise *Science* Garretta Hardina *The Tragedy of the Commons* z roku 1968 (Hardin, 1968; je to vůbec nejčastěji citovaná vědecká práce všech dob). Hardin analyzuje situaci anglických obecních pastvin (*commons*), jež jsou nadužívány v důsledku toho, že jde o společně sdílený majetek a zdroj. Žádného účastníka nelze z užívání vyloučit, a tak se všichni snaží zdroje co nejvíce využít, aniž by brali ohled na to, že se postupně celý cenný zdroj zničí. Společné statky a jejich správa se staly předmětem četných prací, z nichž je především třeba zmínit příspěvky laureátky Nobelovy ceny za ekonomii (2009) Elinor Ostromové s její zásadní monografií *Vládnutí společným statkům: Evoluce institucí pro kolektivní akci* (*Governing the Commons: The Evolution of Institutions for Collective Action*, Ostrom, 1990). Ostromová analyzuje různé úspěšné i neúspěšné modely správy společných statků a na několika příkladech dochází k závěru, že efektivní správa na lokální či komunitní úrovni je možná, pokud jsou splněny základní předpoklady, ke kterým patří. Především, že využívání společných statků odpovídá místním podmínkám. Společné statky je dále třeba jasně definovat a vyloučit z užívání všechny, kdo na to nemají právo, ale na základě kolektivně uzavřených dohod, jednání a rozhodovacího procesu musí mít možnost se účastnit co nejvíce uživatelů. Dále je nutno zajistit účinné monitorování, na kterém se podílejí uživatelé společných statků, zavést škálu sankcí postihujících ty, kdo nedodržují sjednaná pravidla, a jednoduchý a účinný mechanismus řešení konfliktů. Je rovněž třeba, aby samosprávná rozhodnutí místní komunity byla uznávána vyšší autoritou.

Problémem vládnutí globálním společným statkům se Ostromová se svými spolupracovníky zabývali v článku *Revidované společné statky: lokální lekce, globální výzvy* (Ostrom *et al.*, 1999). Autoři zde zdůrazňují, že pravidla pro správu lokálních společných statků mohou sloužit jako vodítko i pro globální správu, je však třeba se vyrovnat s řadou nových výzev. Především jde o širší problém většího rozsahu, s více účastníky s rozdílným kulturním zázemím. Je nutno se soustředit na naplnění požadavku jednomyslnosti při rozhodování o pravidlech. Komplikace přinášejí vzájemné vazby mezi jednotlivými typy

společných statků a rostoucí rychlost změn a podstatné je, že pro své experimenty máme jenom jednu planetu.

Podrobně rozebírají otázku vládnutí globálním společným statkům v již citované práci (Nakicenovic *et al.*, 2016). Po analýze situace v antropocénu autoři dospívají ke třem obecným principům pro vládnutí, z nichž první je princip inkuzivity – globální společné statky v antropocénu nejsou externí vůči lidské aktivitě, mají interní povahu ve vztahu k rozvoji na všech úrovních. Druhý je princip univerzality zdůrazňující rozměry etiky, rovnosti a spravedlnosti socioekologické integrace všech lidí a lidských společenství. Poslední princip odolnosti (*resilience*) vyzdvihuje základní požadavek zachování odolnosti na všech úrovních od lokálních komunit po stabilitu planety Země.

S vývojem antropocénu a zejména s prohlubující se globalizací přinášející rostoucí světovou integraci je potřeba účinného vládnutí globálním společným statkům naléhavá. Koncepce světového dědictví lidstva se uplatnila zejména v případě Antarktidy, mořského dna a kosmického prostoru, avšak pojetí globálních společných statků je širší. Především zahrnuje planetární životodárné planetární systémy, jako je klimatický systém, který v současné době patří mezi kriticky ohrožené, nebo funkci celé zemské atmosféry včetně stratosférické ozonové vrstvy. Podobné platí pro živé systémy, celek biologické rozmanitosti, genetické zdroje nebo kritické součásti planetární živé přírody jako tropické původní lesy, a v poslední době s velkou pozorností sledované biologické bohatství moří v čele s ikonickou megafaunou (kytovci) a stále kritičtěji ohroženými korály a nadměrně exploatovanými rybími lovišti. Protipólem Antarktidy je oblast okolo Severního pólu, Arktida, která má ovšem zcela jiné podmínky než jižní oblast včetně politického uspořádání, podléhá jurisdikci několika států, a proto potřeba dobrého vládnutí na globální úrovni je zde mimořádně aktuální. To platí i pro tropické lesy případně jiné globálně významné fenomény, jež jsou pod správou jednotlivých států.

Mnoho současných situací často krizového charakteru, včetně kruté zasahující koronavirové krize, zřetelně postrádá adekvátní globální režim, který by směřoval k uspokojivému uspořádání. Dnešní svět je stále více globalizován, jednotlivé sféry lidské činnosti i geografické oblasti jsou více a více vzájemně propojeny, ale dostatečně závazný způsob správy chybí. Situace antropocénu, v níž žijeme, je ve srovnání i s nedávnou, natož vzdálenější minulostí, radikálně nová a vyžaduje nová řešení. Plně to platí pro environmentální oblast. Klimatický systém, atmosféra, sladká voda, živá příroda a její genetické bohatství, úrodná půda či světové oceány s ohroženými rybími lovišti (a s obrovskými objemy plastových odpadů) jsou považovány za globální společné statky, které je třeba účinně chránit a vytvořit spravedlivý a udržitelný režim jejich užívání. V čase epidemie covid-19 bývalý britský premiér Gordon Brown dokonce navrhl, že by bylo naléhavě zapotřebí zřídit nějakou formu dočasné světové vlády, která by boj proti koronaviru

koordinovala (Cockburn, 2020). Taková instituce by se mohla starat o zásadně důležité globální společné statky, například o zdraví celé lidské populace. Není příliš pravděpodobné, že se nějaká taková autorita ustaví, dočasná nebo dokonce trvalá, ale otázka účinného vládnutí je stále naléhavější. Velmi zřetelně dnes vystupuje do popředí globální klimatická krize, kde řešení ze samotné podstaty věci nemůže být jiné než celosvětové, a přispívá tak výrazně k chápání urgentnosti těchto otázek.

2. Veřejné statky

V této souvislosti se uplatňuje původně ekonomické pojetí veřejných statků, jehož kořeny nalzáme již v římském právu. Věci veřejné starých Římanů neboli veřejné statky jsou jedním z důležitých pojmů, jejichž význam rozpoznal Adam Smith (Smith, 2016), který ve svém známém díle o bohatství národů říká: „*Statky v nejvyšší míře výhodné pro celou společnost jsou... takové povahy, že jejich individuální přínos nikdy nemůže splatit výdaje na jejich pořízení kterémukoliv jednotlivci nebo malé skupině jednotlivců, a o kterých se tedy nedá očekávat, že by je měl pořizovat jednotlivec nebo malá skupina.*“ Nejčastěji používaná definice veřejných statků byla předložena Samuelsonem (Samuelson, 1954): „*Veřejné statky jsou kolektivní spotřební statky, které se vyznačují tím, že jejich spotřeba kterýmkoliv jedincem nesnižuje úroveň spotřeby jiného jedince.*“ Otázkou veřejných statků se zabývá snad každé standardní pojednání o ekonomii (např. Atkinson a Stiglitz, 1988; a mnoho dalších autorů, u nás např. Špalek, 2011).

Veřejné statky se tedy vyznačují dvěma základními rysy. Především jde o nevylučitelnost ze spotřeby, to znamená, že v užívání statku nelze ostatním lidem účinně zabránit, a dále jde o nekonkurenčnost (nerivalitu) neboli užitek pramenící určité osobě z využívání tohoto statku nesnižuje fakt, že daný statek využívá současně někdo jiný. Veřejné statky se odlišují od statků soukromých (většina běžných věcí, které lidé mohou koupit a vlastnit) a včetně tzv. statků klubových (přístupných v rámci tzv. klubu, například placený příjem vysílání soukromé televize, jízda po dálnici po zaplacení mýtného). Při podrobnějším zkoumání rozlišují ekonomičtí teoretici další jemnější kategorie (např. tzv. nečisté veřejné a další, Sekera, 2016, Kaul, 2003). Uvedené vlastnosti – nekonkurenčnost a nevylučitelnost ze spotřeby – jsou ovšem základní.

Koncepce veřejných statků představuje důležitý příspěvek k naplnění výzvy, kterou představuje potřeba dobrého vládnutí globálním společným statkům. Zásadním podkladem jsou práce kolektivu autorů v rámci UNDP – Programu Organizace spojených národů pro rozvoj, pod vedením Inge Kaulové, které vycházejí ze základní práce *Global Public Goods* (Globální veřejné statky); Kaul *et al.* (1999), jež byla později dále rozvinuta Kaul (2003). V pojetí těchto autorů globální veřejné statky zahrnují také veškeré

globální společné statky, o kterých pojednává předchozí část. Jsou mezi ně zařazovány i tzv. přírodní služby, jako je atmosféra nebo volné oceány, ale i další, například měsíční svit. Dále jsou zde zařazeny globální, lidmi vytvořené společné statky, jako jsou globální sítě, mezinárodní režimy, normy a poznatky, a také globální podmínky (režimy) jako výsledky opatření a politik, například světový mír, finanční stabilita, environmentální udržitelnost. Někteří ekonomové proto doporučují odlišit „přírodní statky“ od „statků veřejných“, např. June Sekerová (Sekera, 2014a) zdůrazňuje, že veřejné statky jsou vytvořeny lidským úsilím, což kontrastuje s „přírodními statky“ (*natural goods*). Voda, vzduch, území jsou „přírodními statky“, zatímco národní park či zákonem chráněný čistý vzduch je veřejným statkem. Společné statky veřejnými statky nejsou, jejich ochrana však ano. Zde je ovšem třeba vycházet ze základní situace antropocénu, kdy sféru „lidskou“ už nelze odlišit od sféry „přírodní“ a pojem užitku je třeba rovněž chápat v dostatečně širokém smyslu. Uvedená argumentace však ukazuje, že pokud bychom striktně trvali na odlišení „přírodních statků“ od statků „lidmi vytvořených“, byla by v každém případě hranice jen velmi jemná a vlastně nepotřebná. Není rozdílu mezi vzduchem „obecně“ a vzduchem „chráněným“, a samotný termín *natural goods* ukazuje, že použití výrazu „statky“ je oprávněné. Co se týče „užitku“, z pouhé existence vzduchu, ať už chráněného či nechráněného, máme samozřejmě my lidé užitek stejný, stejně jako ne-lidská příroda, a navíc pojetí antropocénu toto rozlišení ve skutečnosti ruší. I kdybychom globální veřejné statky odlišili od globálních společných statků přírodního charakteru, správa „přírodních statků“ a pravidla této správy, režimy jejich užívání, obecně vládnutí globálním společným statkům do kategorie veřejných statků rozhodně patří, což platí v jak v měřítku lokálním, tak i v širším včetně globálního. Pokud tedy hovoříme například o atmosféře a nemáme na mysli jen čistě fyzickou stránku, nýbrž i interakce s lidskou společností včetně způsobů regulací, limitů užívání a podobně, pak o globálních veřejných statcích mluvit musíme. Toto je zejména v souladu s pojetím antropocénu, které zdůrazňuje, že zemský systém je nedělitelným celkem faktorů sociálních, ekonomických, geologických, biologických a dalších „přírodních“. Koncepci globálních veřejných statků můžeme tedy považovat za významný pokus o operacionalizaci vládnutí, správy a ochrany globálních společných statků, globálních *commons*.

Z iniciativy Švédska a Francie byla v roce 2003 vytvořena Mezinárodní pracovní skupina pro globální veřejné statky, která v roce 2006 vydala svou závěrečnou zprávu (Zedillo a Thiam, 2006), jež říká: „*Globální veřejné statky jsou takové, jejichž užitky (benefity) mohou v principu být sdíleny vládami a lidmi ve všech státech. Jako příklady mohou sloužit mechanismy zajišťující finanční stabilitu, vědecké poznatky potřebné pro nalezení vakcíny proti nebezpečným virům nebo pravidla mezinárodní letecké dopravy a telekomunikací. Jakmile jsou takové globální systémy a standardy vytvořeny, jsou*

k dispozici všem státům a jejich využívání kýmkoliv nesnižuje možnost jejich využití ostatními.“

Své definice globálních veřejných statků předložila řada mezinárodních a mezivládních organizací jako OECD, Světová zdravotnická organizace či Světové ekonomické fórum v Davosu (WEF, 2020). Ocituje Světovou banku: „*Světová banka zdůrazňuje nekonkurenčnost a nevylučitelnost z užívání globálních veřejných statků a identifikuje pět oblastí, kde se hodlá v této souvislosti angažovat: environmentální globální společné statky včetně prevence změny klimatu a ztráty biodiverzity, nakažlivé nemoci, světový obchod, mezinárodní finanční architektura a globální znalosti pro rozvoj*“ (Ress, 2013). K této koncepci se rovněž hlásí Evropská unie (Pisani-Ferry, 2019). Mezi oblasti, na které se Evropská unie zaměřuje, patří nakažlivé choroby, rozšiřování znalostí, klimatická krize, redukce znečištění, ochrana biodiverzity, mír a bezpečnost a finanční stabilita. Představy o tom, co by se všechno pod tento pojem mělo zahrnout, se neustále rozšiřují, navrhuje se například, aby do této kategorie spadala i globální zásoba zemědělské půdy (Varvello a Montaldo, 2013).

V národním měřítku jsou rozhodující postoje a stanoviska veřejnosti, voličů, kteří rozhodují o rozsahu a podobě veřejných statků, jejichž produkce, správa i ochrana jsou téměř výlučně placeny z peněz daňových poplatníků. Platí to i pro globální veřejné statky, pro něž je podstatné překročení hranic jednotlivých států. Současné světové uspořádání je však založeno na tzv. vestfálském systému, který je tvořen společenstvím jednotlivých suverénních národních států. Termín je odvozen od vestfálských smluv, jež v roce 1648 ukončily strašlivou třicetiletou válku (jíž padla za oběť třetina populace ve velké části Evropy). „*Vestfálský mír odrážel praktické přizpůsobení realitě, nikoliv jedinečný morální vhled. Opíral se o systém nezávislých států, jež upustily od vměšování do vnitřních záležitostí ostatních, a vykonávaly dohled nad jejich ambicemi prostřednictvím mocenské rovnováhy*“ (Kissinger, 2016). Vytvořil se mezinárodní řád, který panoval od 17. století v Evropě, a postupně se rozšířil do celého světa. Suverénní národní státy jsou úhelným kamenem současné podoby globálního vládnutí. Je to zřetelně vidět v časech klidných i krizových, jako je současná pandemie covid-19.

Jak by měly být globální veřejné statky v současném světě produkovány? Především by je mohla přinést Organizace spojených národů a její různé instituce a organizace. Chartu Spojených národů z roku 1945 (MZV, 1947) můžeme pokládat za jeden ze základních globálních veřejných statků. Avšak žádné mezivládní a mezinárodní instituce včetně OSN nemají pravomoci a kompetence samy o sobě, nejsou nějakou světovou vládou. V rámci současného vestfálského systému jsou v rukou jednotlivých suverénních států a fungují samostatně jen do té míry, pokud jim jednotlivé státy nějakou část, nějaký aspekt své suverenity svěří, a vždy jde jen o přesně vymezenou poměrně malou část. Plně se uplatňuje jev,

kteřý William Nordhaus (Nordhaus, 2005) nazývá „vestfálským paradoxem“, rozporem mezi všeobecně uznávanou potřebou produkce určitých veřejných statků na straně jedné a na druhé straně postoji jednotlivých států, které především hájí své specifické zájmy, jež s touto potřebou nejsou vždy v souladu. Vestfálský systém, spolehlivá páteř současného globálního uspořádání, je zároveň překážkou hladké produkce potřebných globálních veřejných statků.

Nordhaus a další autoři (např. Nordhaus, 2005; Bodansky, 2012; Krisch, 2014) rozlišují tři základní způsoby, kterými jsou globální veřejné statky produkovány. Veřejný statek v podobě Pařížské dohody o klimatu byl produkován metodou, která se označuje jako **aditivní nebo agregátní** (*aggregate effort*), to znamená postupného získání dostatečného konsenzu, téměř nevyhnutelně za cenu neustálého oslabování původního záměru. Dále se uvádějí další dva způsoby jejich produkce (Hirshleifer, 1983). Především jde o postup zvaný **jednotlivé nejlepší úsilí** (*single best effort* nebo *best shot*), kdy stát (nebo i jiná entita), který má nejlepší podmínky, vyprodukuje převážně na své náklady všeobecně využívaný veřejný statek, jako je například výsledek lékařského výzkumu vedoucí k celosvětové eradikaci vážné choroby, zastavení nebezpečné epidemie nebo vypuštění střely, jež odkloní nebo zničí nebezpečný asteroid hrozící Zemi. Daleko největší podíl takto produkováných globálních veřejných statků má až dosud původ ve Spojených státech, ekonomicky a geopoliticky nejsilnější zemi světa, což dokumentuje dvě věci: produkce veřejných statků je věcí ekonomicky nákladnou, ne každý si ji může dovolit, ale předpokládá i značnou míru globální odpovědnosti. Veřejný statek může konečně vzniknout způsobem nazývaným soustředěním pozornosti na **nejslabší článek** (*weakest link*). Často citovaným příkladem je budování zábran chránících komunitu na pobřeží před mořskými záplavami. Veřejný statek má pak podobu úsilí zaměřeného na zlepšení nejnižší zábrany, nejslabšího článku, který limituje funkci celého systému (Hirshleifer, 1983; Nordhaus, 2005). Pokud je slabost článku způsobena neschopností daného subjektu (například ekonomicky slabé součásti pobřežní komunity) zvýšit své úsilí a zlepšit situaci, je pak třeba tomuto subjektu solidárně pomoci. Pokud však jde o vědomý odpor, například když se nějaký stát odmítá podřídit globálnímu režimu očkování proti nebezpečné chorobě a hrozí tak, že se stane ohniskem pandemie, nebo když se jiný stát odmítne podřídit mezinárodnímu režimu kontroly jaderných zbraní a představuje tak globální riziko, je východiskem nějaká forma mezinárodního donucení, což je ovšem mimořádně problematické.

Vedle globálních veřejných statků (*goods*) lze rovněž hovořit o globálních veřejných zlech (*bads*, Bodansky, 2012; Buchholz *et al.*, 2018; De Graaf a Wiertz, 2019), jež jsou protipólem veřejných statků (neboli „dober“), a kterým je třeba bránit. Mezi ně patří ekonomické nerovnosti, mezinárodní zločin, korupce, ale i klimatická krize, environmentální degradace a samozřejmě i globální pandemie. Globální veřejná zla budou zahrnovat

i války a další ozbrojené konflikty: v současnosti probíhá ve světě na 2 500 ozbrojených střetů o přírodní zdroje, zejména o vodu (UNEP, 2021). Samotná opatření proti globálním zlům patří ovšem do kategorie globálních veřejných statků.

Ať už uvažujeme o produkci globálních veřejných statků jakýmkoliv způsobem, otázka konsenzu celosvětového nebo alespoň rozhodující části světového společenství je zásadní. Ať už jde o kteroukoliv zmíněnou metodu, bez všeobecného konsenzu se rozhodně žádný způsob obejít nemůže. Tímto problémem se podrobně zabývá Krish (2014), který zjišťuje, že nedostatek konsenzu lze zčásti překonat využitím neformálních, avšak účinných struktur nebo uplatněním hierarchického modelu vládnutí na rozdíl od modelu egalitárního. Existence globálních veřejných statků totiž vždy implikuje jisté, byť i malé omezení suverenity všech zúčastněných států a jejich skutečných nebo domnělých národních zájmů, což je podstatou zmíněného vestfálského paradoxu. Je zřejmé, že možnost jeho překonání je vysoká, pokud jde o otázky relativně neutrální po politické stránce. Žádná skutečně důležitá otázka nemůže být plně politicky neutrální, ale ty, které jsou po této stránce nejméně „zatíženy“, mají největší naději na úspěšné završení. Aditivní (agregátní) metoda ovšem zůstává jako základní, protože účinné fungování globálních veřejných statků je plně závislé na aktivní participaci, konsenzu či alespoň toleranci všech států a dalších významných světových hráčů, ať už byly globální veřejné statky vyprodukovány kteroukoliv metodou.

Jedním ze zásadních problémů, často řešených v souvislosti s veřejnými statky vůbec, je otázka tzv. černého pasažera, to znamená jednotlivce či jiného subjektu, který se na produkci veřejného statku nijak nepodílí, ale užívá jej pro svůj prospěch. Plně to platí i pro globální statky, kde jsou v roli černého pasažera jednotlivé státy. Jde o mnohdy zcela zásadní překážku jejich účinné produkce. Touto otázkou se zabývá řada autorů, základní jsou práce Mancura Olsona (Olson, 1971).

Globální veřejné statky jsou jedním ze základních motivů rozvojové politiky EU vůči rozvojovým zemím, jak je uvedeno mj. v klíčovém politickém dokumentu *Evropský konsensus o rozvoji* (EC, 2017). Cílem EU je reagovat na globální výzvy, řešit problémy chudoby, předcházet nárůstu nerovností, podporovat stabilitu atd.

V souvislosti s pandemií koronaviru se hovoří o tom, že globálním veřejným statkem by se měla stát vakcína proti covidu-19. Na jednání Světového zdravotnického shromáždění v roce 2020 se na tom shodly členské státy OSN, když přijaly rezoluci, ve které se uvádí (WHO, 2020): „*Uznává úlohu co nejširší imunizace proti covidu-19 jako globálního veřejného statku pro zdraví jako prevence, omezení a zabránění transmise s cílem skoncovat s pandemií, jakmile budou k dispozici bezpečné, kvalitní, účinné, přístupné a dostupné vakcíny.*“ Nástrojem pro naplnění ambiciózního cíle globální vakcinace se stala iniciativa COVAX (Winsor, 2021). Cílem této iniciativy je podpořit globální

spolupráci a urychlit vývoj a výrobu očkovacích látek proti covidu-19 a zajistit spravedlivý přístup k nim. V rámci nástroje COVAX se měly do konce roku 2021 zakoupit 2 miliardy dávek. To napomohlo k vytvoření diverzifikovaného portfolia očkovacích látek, které bylo dojednáno s různými dodavateli a zahrnovalo různé vědecké technologie, dodací lhůty a ceny. Nástroj COVAX je mechanismus ke sdílení rizik: snižuje riziko pro výrobce, kteří investují, aniž by si byli jisti budoucí poptávkou, a snižuje riziko, že země nebudou schopny zajistit přístup k perspektivní vakcíně. Jedním z nejvýznamnějších přispěvatelů COVAX je EU a její členské státy. Komisařka pro mezinárodní partnerství Jutta Urpilainenová k tomu řekla: „EU svým příspěvkem pro COVAX prokazuje, že opravdu na nikoho nezapomínáme. Budoucí očkovací látky proti covid-19 by neměly být luxusem pro bohaté, ale globálním veřejným statkem. Musíme zajistit, aby ti, kdo vakcínu nejvíce potřebují, k ní měli přístup bez ohledu na to, kde žijí (EC, 2020).“ V poslední době se k iniciativě COVAX přidaly i státy skupiny G7 na svém summitu v Cardiffu v červnu 2021, kde např. USA přislíbily dodat půl miliardy dávek (BBC News, 2021).

Výše jsme zmínili, že pro rozvoj koncepce globálních veřejných statků měl a hraje důležitou úlohu Program Spojených národů pro rozvoj (UNDP), který předložil již zmíněné základní práce s hlavní autorkou Inge Kaulovou (Kaul *et al.*, 1999, 2003). S tím souvisí i celý rozvojový systém OSN (Jenks a Aklilu, 2014). Důležitou roli hraje i oficiální rozvojová pomoc (ODA, *Official Development Assistance*), jejíž poskytování statisticky sleduje OECD. 24. října 1970 schválilo Valné shromáždění OSN rezoluci obsahující tento cíl: „Každá ekonomicky vyspělá země bude postupně navyšovat objem své oficiální rozvojové pomoci, tak aby dosáhla minimálně objemu 0,7% hrubého domácího produktu do poloviny tohoto desetiletí.“ Uvedený cíl 0,7% následně kolektivně přijal také Výbor pro rozvojovou pomoc OECD (DAC, *Development Assistance Committee*) s malým rozdílem, kdy za základ se nepovažuje HDP, ale HNI, hrubý národní příjem (GNI, *Gross National Income*). Je nutno podotknout, že většina států OECD se k tomuto cíli nepřihlásila (např. USA), některé se hlásí k cílům nižším (např. ČR v souladu se svým závazkem v rámci EU usiluje o dosažení 0,33% HNI do roku 2030). Cíle 0,7% HDP dosahuje až dosud jen málo států. Největším donorem ODA (v % GNI podle metodiky OECD) v roce 2020 bylo Turecko (1,12 %), hodnotu více než 0,7% ještě překročily Dánsko, SRN, Lucembursko, Norsko, Švédsko a Velká Británie, kupř. v případě USA jde o 0,17% a ČR 0,13%. V případě ODA je potřeba počítat s vysokou mírou korupce a skutečností, že svému účelu nakonec poslouží jen určitá část peněz: v případě ODA do zdravotnictví se jí v Africe rozkrade 40–80% (Marouf, 2010).

Podstatnou otázkou je nasměrování finančních toků v rámci ODA, zejména sladění zájmů donorů, efektivita pomoci, význam pro recipienty a v neposlední řadě širší mezinárodní kontext včetně příspěvku ke globálním veřejným statkům, jak doporučují

např. Ferroni a Mody (2002). V úvahu přicházejí především dva mechanismy (Kanbur *et al.*, 1999): podpora a ochrana globálních veřejných statků, z nichž mohou mít prospěch všechny země spíše než z individuálních projektů. Příkladem je podíl určený na mitigace nebo adaptace na globální klimatickou krizi. Jak však ukazují dosavadní výsledky, tento podíl je malý, v roce 2014 činil jen 8% z celkového objemu ODA (Knox, 2016). Má to ovšem své problémy, především v nedostatku solidarity mezi státy (Jenks, 2015).

Podíváme-li se podrobněji na všeobecné definice globálních veřejných statků, jak jsme uvedli výše, například podle Světové banky nebo Evropské unie, můžeme vidět, že sice v obecné rovině jsou všeobecně přínosné, avšak může se ukázat, že v konkrétních případech tomu tak být nemusí. Příkladem mohou být pravidla přijímaná Světovou obchodní organizací, jež mohou některé státy nebo jiné entity považovat za diskriminační. V rámci OSN není celá koncepce globálních veřejných statků přijímána všemi s plným pochopením, námitky vyjadřují zejména představitelé vlivné skupiny zemí G77 + Čína (která koordinuje postoje přibližně 140 států, které samy sebe považují za rozvojové). Namítají, že jde o návrhy expertů, které nemusejí vždy odpovídat schváleným mezivládním postupům a dokumentům a nezohledňují plně specifické potřeby a zájmy rozvojových zemí (Llorenty, 2014). Skupina G77 + Čína tak často odmítají akceptovat návrhy vyspělých zemí na vytváření, mezinárodní regulaci a ochranu globálních veřejných statků a argumentují tím, že úsilí o tuto podporu nesmí být na úkor práva na vlastní rozvoj a možnost rozhodovat o svých záležitostech samostatně.

Mezi globální veřejné statky můžeme počítat zásadní koncepce a mezinárodní dokumenty, jež základním způsobem ovlivnily další globální vývoj. Mezi takovými jsme například uvedli Chartu OSN z roku 1945. V této souvislosti považujeme rovněž za klíčovou koncepci udržitelného rozvoje a udržitelnosti ve svých třech základních dimenzích, jež se v posledních několika desetiletích stala jedním ze základních paradigmat celosvětového civilizačního rozvoje. Od doby publikace základní definice v *Naší společné budoucnosti* (Brundtland, 1991) se tyto myšlenky obecně uplatňují v mnoha souvislostech (viz např. Moldan, 2019), staly se podkladem tak „přirozeným“, že jej není třeba explicitně zmiňovat. Udržitelnost se stala základním veřejným statkem, univerzálně využívaným, byť výsledně až „neviditelným“ (Sekera, 2014a). Uznávaným vodítkem pro globální rozvoj se stala tzv. Agenda 2030 a Cíle udržitelného rozvoje (SDGs, *Sustainable Development Goals*) schválené globálním summitem OSN v roce 2015 pod názvem Přeměna našeho světa: Agenda pro udržitelný rozvoj 2030 (*Transforming our World: The 2030 Agenda for Sustainable Development*, UN, 2015). Otázkou je, do jaké míry se podaří cíle naplnit, to už však není předmětem tohoto článku.

Agenda 2030 a její Cíle udržitelného rozvoje se staly hlavním narativem vlád a mezinárodních organizací pro ochranu a podporu veřejných statků. Za významný globální

veřejný statek můžeme pokládat samotnou formulaci 17 cílů SDGs (Dill, 2018). Na jejich základě jsou mnohdy definovány národní rozvojové strategie jednotlivých zemí i strategie mezinárodní rozvojové spolupráce (a tedy i nasměrování rozvojové pomoci – ODA). Většina ze 17 cílů udržitelného rozvoje a jejich 169 konkrétně definovaných podcílů (*targets*) jsou ve skutečnosti přímou definicí konkrétních globálních veřejných statků (jako příklad můžeme uvést cíl 6: „*Zajistit dostupnost a udržitelný management vody a sanitace pro všechny*“, ale podobným způsobem je formulována většina přijatých cílů). V rámci OSN byl ustaven monitorovací mechanismus pro sledování plnění SDGs, do kterého jsou (různou měrou) zapojeny všechny země. Plnění SDGs je na národní úrovni sledováno také v ČR, kde tuto činnost koordinuje Ministerstvo životního prostředí (viz např. *Zpráva o naplňování Agendy 2030 pro udržitelný rozvoj v České republice*, MŽP, 2021). Na nejvyšší úrovni sleduje plnění SDGs každoroční tzv. Politické fórum OSN na vysoké úrovni (HLPF), na kterém řada zemí prezentuje dosažené výsledky (tzv. *Voluntary National Reviews*).

Závěr

V posledním období zaznamenáváme celosvětově růst tendencí nacionalistických a jiných kritik globalizace, často spojovaný s například s obrazem Donalda Trumpa nebo některými reakcemi na vývoj pandemie covid-19. Navzdory podobným jevům a skepticizmu však je celkový vývoj charakterizován prohlubováním globalizace, což platí při hlubším pohledu i na vývoj globálního přístupu k pandemii covid-19. Také postoj USA se s nástupem nové administrativy Joe Bidena zásadně mění, jak o tom svědčí například svolání Leaders Summit on Climate v dubnu 2021 (US Department of State, 2021). Oblast globálních společných statků, globálních *commons*, je v této souvislosti významnou kategorií, i když zdaleka ne jedinou.

I když lze pozorovat růst objemu globálních veřejných statků, panuje po nich „hlad“, o kterém mluví hlavní ekonom listu *Financial Times* Martin Wolf: „*Veřejné statky jsou stavebními prvky civilizace. Samotná ekonomická stabilita je veřejným statkem. Stejně tak bezpečnost, věda, čisté prostředí, důvěra, poctivá administrativa, svoboda projevu. Seznam by mohl být podstatně delší. To je důležité, protože je obtížné zajistit odpovídající nabídku. Je to tím těžší, čím více mají veřejné statky globální charakter. Je ironií, že spolu s tím, jak jsme stále úspěšnější co do nabídky soukromých statků a spolu s tím stále bohatší, tím složitější je otázka veřejných statků, které nutně potřebujeme. Lidské snažení dostat této výzvě se snad stane definujícím příběhem tohoto století*“ (Wolf, 2012). Nelze tedy než souhlasit s autorem, který po globálních veřejných statcích pro 21. století volá.

Podpora tomuto úsilí zaznívá ze strany křesťanských církví. Ve své encyklice z roku 2015 *Laudato Si'* vyzývá papež František, aby v rámci jeho konceptu integrální ekologie byla věnována potřebná pozornost globálním otázkám. Klima pak považuje za „obecné dobro“ (*Laudato Si'*, čl. 23, Papež František, 2018), o které je nutno adekvátním způsobem pečovat. Podobně vyznívá i poselství jedné z nejdůležitějších osobností pravoslavné ekleziologické patriarchy Bartoloměje (Bartholomew, 2012).

Jak ukázal Brando se spoluautory (Brando *et al.*, 2019), přístup Elinor Ostromové k vládnutí globálním společným statkům komunitním způsobem (*commons*), který jsme uvedli výše, lze stručně charakterizovat jako *bottom up*: zaručuje jistou demokratičnost rozhodování. V tomto smyslu je alternativou ke spíše *top down* postupům reprezentovaným pojetím globálních veřejných statků. Brando *et al.* shrnuje rozdílné přístupy: vládnutí způsobem *commons* je vládnutím „s“ (*power-with*), to znamená kooperaci, nikoliv všeobecné donucování, násilí nebo manipulace, správu nezávisle na hierarchických strukturách státu, polycentrickou a ekocentrickou strukturu, primárně roli lokálních skupin. Vládnutí způsobem „globální veřejné statky“ je naproti tomu vládnutím „nad“ (*power-over*): vládnutí jako schopnost vést ostatní, s pravděpodobností jednostranného donucování, násilí nebo manipulace, nadnárodní a shora-dolů (*top-down*) struktury schopné vypořádat se s černými pasažéry, monocentrické a antropocentrické pojetí, role národních a nadnárodních struktur, primární role pro globální struktury. Koncepti Ostromové můžeme chápat jako zdůraznění významu polycentrického systému vládnutí, které má řadu pozitivních rysů jako je již zmíněná větší demokratičnost rozhodování, transparentnost, participace občanské společnosti, přímá vazba na klíčové důležité společenské normy. Polycentrický typ vládnutí jako nadějný pro další vývoj obhajují i další autoři, např. Anne-Marie Slaughterová (Slaughter, 2004).

Základním rysem uspořádání současného světa, jak jsme uvedli výše, je vestfálský systém, jehož úhelnými kameny jsou jednotlivé suverénní státy. Pro účinnou produkci globálních veřejných statků, ať už jde o kterýkoliv ze zmíněných způsobů (agregátní, jednotlivé nejlepší úsilí, nejslabší článek), je neodmyslitelnou podmínkou mnohostranná spolupráce mezi státy neboli multilateralismus. V současné době ovšem čelíme dosti rozšířenému povědomí jisté krize multilateralismu (zmínili jsme např. tzv. trumpismus: „*Budoucnost patří vlastencům, nikoliv globalistům*“, Trump, 2019), k němuž přispívají i některé konkrétní akce, které toto pojetí praktickými kroky podřívají. Dokumentují to například i některé aspekty rozsáhlého amerického programu Artemis zaměřeného mimo jiné na kolonizaci Měsíce v příštích letech a desetiletích. Principy Artemis zdůrazňují, že vycházejí z „kosmické“ smlouvy z roku 1967, kterou jsme již komentovali výše (MZV, 1968), která vylučuje uplatnit principy státní suverenity na Měsíci nebo jiných kosmických tělesech, avšak nezabraňuje soukromým subjektům provádět

komerčně zaměřené aktivity, jež vláda USA na bilaterálním základě může podporovat (Boley a Byers, 2020).

Podporu multilateralismu vyjadřuje Inge Kaulová, dlouhodobá propagátorka globálních veřejných statků (Kaul, 2016). Soudí, že klíčem je najít rovnováhu mezi koncepcí multilaterální kooperace, jež je více kompatibilní se zachováním národní suverenity, a zároveň na druhé straně budovat právě takový typ národní suverenity, který podporuje multilaterální spolupráci (Kaul, 2020): „*Jednou z klíčových – možná úplně základních – otázek naší doby je zvýšit kompatibilitu mezi národní politikou suverenity a účinnou mnohostrannou spoluprací. (...) V důsledku rostoucího významu politických výzev zdůrazňujících důležitost globálních veřejných statků a rostoucího trendu směrem k multipolaritě lze vztahy mezi státy ve skutečnosti označit jako univerzální multilateralismus. Mezinárodní spolupráce již není jednou z možností, ale nutností. (...) Ovšem systémové změny, které by byly nutné pro tento nový typ globálního vládnutí (governance), dosud chybějí.*“ Stejným směrem míří oficiální dokument vlády Spolkové republiky Německa, která je významným propagátorem tohoto trendu (Maas, 2019).

Jak jsme už zmínili výše, důležité jsou mezivládní organizace jako Světová banka (Ress, 2013), davoské Světové ekonomické fórum (WEF, 2020) a ovšem UNDP (zmíněné práce I. Kaulové). Můžeme doufat, že klíčovým aktérem i do budoucna zůstane Evropská unie (Pisani-Ferry, 2019), pokud se ovšem podaří pokračovat ve sjednocující politice a hledání často obtížného souhlasu a podpory členských států a vyřešit tak obtížnou „šarádu“ (*conundrum*): „*Evropská unie má příležitost prosadit se jako lídr v nové velké oblasti globálního rozvoje. Aby se tak mohlo stát, členské státy musí souhlasit s ustavením takového rámce opatření, který se zaměří na potřebu poskytovat globální veřejné statky*“ (Furness, 2011).

Literatura

- Atkinson, A. B., Stiglitz, J. E. (1988). *Lectures on Public Economics*. New Jersey: Princeton University Press.
- Bartholomew, Ecumenical Patriarch (2012). *On Earth as in Heaven: Ecumenical Patriarch Bartholomew*. New York: Fordham University Press. ISBN 9780823238859.
- Baslar, K. (1998). *The Concept of the Common Heritage of Mankind in International Law*. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers. ISBN 90-4110505-0.
- Baslar, K. (2016). Common–Heritage–Mankind. In: Olsson, M.-O. et al. *Encyclopedia of the Barents Region*, Vol. 1 A–M and Vol. 2 N–Y. Oslo: PAX. ISBN 978-82-530-3857-5.
- Biermann, F. (2019). Editorial to the Inaugural Issue of 'Earth System Governance'. *Earth System Governance*, 1, 100001, <https://doi.org/10.1016/j.esg.2018.12.001>

- Biermann, F., Abbott, K., Andresen, S., et al. (2012). Navigating the Anthropocene: improving earth system governance. *Science*, 335(6074), 1306–1307, <https://doi.org/10.1126/science.1217255>
- Bodansky, D. (2012). What's in a Concept? Global Public Goods, International Law, and Legitimacy. *European Journal of International Law*, 23(3), 651–668, <https://doi.org/10.1093/ejil/chs035>
- Boley, A., Byers, M. (2020). U.S. Policy Puts the Safe Development at Risk. *Science* 370(6513), 174–175, <https://doi.org/10.1126/science.abd3402>
- Brando, N., Boonen, C., Cogolati, S., et al. (2019). Governing as Commons or as Global Public Goods: Two Tales of Power. *International Journal of the Commons*, 13(1), 553–577, <http://doi.org/10.18352/ijc.907>
- Brundtland, G. H. (1991). *Naše společná budoucnost: světová komise pro životní prostředí a rozvoj*. Praha: Academia. ISBN 80-85368-07-2.
- Buchholz, W., Cornes, R., Rübhelke, D. (2018). Public Goods and Public Bads. *Journal of Public Economic Theory*, 20(4), 525–540, <https://doi.org/10.1111/jpet.12298>
- Cockburn, H. (2020). Coronavirus: Gordon Brown Calls for New Global Government to Fight Impact of Covid-19. *Independent* [online]. 26 March 2020 [vid. 2022-04-30]. Dostupné z: <https://www.independent.co.uk/news/uk/home-news/coronavirus-gordon-brown-global-government-un-g20-covid-19-a9427376.html>
- Crutzen, P. J. (2002). Geology of Mankind. *Nature*, 415, 23, <https://doi.org/10.1038/415023a>
- Crutzen, P. J., Stoermer, E. F. (2000). The „Anthropocene“. *Global Change Newsletter*, 41, 17–18. Dostupné z: <http://www.igbp.net/download/18.316f18321323470177580001401/1376383088452/NL41.pdf>
- De Graaf, N. D., Wiertz, D. (2019). *Societal Problems as Public Bads*. London: Routledge. ISBN 9781138480216.
- Dill, A. (2018). *The SDGs are Public Goods – Costs, Sources and Measures of Financing for Development*. Policy Paper to the UN Inter-Agency Taskforce on Financing for Development. Basel: Institute of Commons and Economics. Dostupné z: https://developmentfinance.un.org/sites/developmentfinance.un.org/files/The_SDGs_are_public_goods_IATF_2019.pdf
- Dirzo, R., Young, H. S., Galetti M. (2014). Defaunation in the Anthropocene. *Science*, 345(6195), 401–406, <https://doi.org/10.1126/science.1251817>
- EC (2017). The New European Consensus on Development 'Our World, Our Dignity, Our Future'. *European Commission* [online]. [vid. 2022-03-30]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/international-partnerships/european-consensus-development_en
- EC AV Service (2020). Globální reakce na koronavirus: příspěvek Komise k nástroji pro globální přístup k vakcíně proti COVID-19 (COVAX). *European Commission* [online]. [vid. 2022-03-30]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/czech-republic/news/200918_covax_cs
- Egede, W. (2014). *Common Heritage of Mankind*. Oxford: Oxford Bibliographies, <https://doi.org/10.1093/obo/9780199796953-0109>

- Ferroni, M., Mody, A. (2002). *International Public Goods: Incentives, Measurement, and Financing*. Washington, D.C.: World Bank and Norwell: Kluwer. ISBN: 0-8213-5110-9.
- FMZV (1991). Sdělení Federálního ministerstva zahraničních věcí 159/1991 Sb. ze dne 6. května 1991 o sjednání Úmluvy o ochraně světového kulturního a přírodního dědictví. In: *Sbírka zákonů České a Slovenské Federativní republiky*. 1991, částka 32, 682–712. Dostupné také z: <https://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?cz=159&r=1991>
- Foley, J., Defries, R., Asner, G., et al. (2005). Global Consequences of Land Use. *Science*, 309(5734), 570–574, <https://doi.org/10.1126/science.1111772>
- Fox, A. (2019). World population to peak in 2100. *Science*, 364(6447), 1213. Dostupné z: <https://www.science.org/doi/pdf/10.1126/science.364.6447.1212>
- Frakes, J. (2003). The Common Heritage of Mankind Principle and the Deep Seabed, Outer Space and Antarctica. *Wisconsin International Law Journal*, 21, 409–434.
- Furnes, M., Makhan, D. (2011). The Public Goods Conundrum – EU global Development Policy. *The Broker* [online]. 10. 10. 2021. [vid. 2022-03-30]. Dostupné z: <https://www.thebrokeronline.eu/the-public-goods-conundrum-d23/>
- Goldewijk, K. K., et al. (2011). The HYDE 3.1 Spatially Explicit Database of Human-Induced Global Land-Use Change over the Past 12,000 Years. *Global Ecology and Biogeography*, 20(1), 73–86.
- Grotius, H. (2004). Freedom of the Sea. Lodewijk: Elzevir.
- Halpern, B. S., Frazier, M., Afflerbach, J., et al. (2019). Recent Pace of Change in Human Impact on the World's Ocean. *Scientific Reports*, 9, <https://doi.org/10.1038/s41598-019-47201-9>
- Hamilton, C. (2017). *Defied Earth. The Fate of Humans in the Anthropocene*. Cambridge: Polity Press. ISBN: 978-1-5095-1978-1.
- Hardin, G. (1968). The Tragedy of the Commons. *Science*, 162, 1243–1248.
- Harnik, P. G., Lotze, H. K., Anderson, S. C., et al. (2012). Extinctions in Ancient and Modern Seas. *Trends in Ecology & Evolution*, 27(11), 608–617, <https://doi.org/10.1016/j.tree.2012.07.010>
- Hirschleifer, J. (1983). From Weakest Link to Best – Shot: The Voluntary Provision of Public Goods. *Public Choice*, 41, 371–386.
- IUCN (1980). The global commons. In: *World Conservation Strategy*. Gland: IUCN. ISBN: 2-88032-104-2.
- International Journal of the Commons* (2021). Utrecht: Utrecht University. 15(1). E-ISSN: 1875-0281.
- IPBES (2019). *Global Assessment Report on Biodiversity and Ecosystem Services of the Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services*. Bonn: IPBES, <https://doi.org/10.5281/zenodo.3831673>
- Jenks, B. (2015). *From an MDG World to an SDG/GPG World: Why the United Nations should embrace the concept of Global Public Goods*. Development Dialogue Paper No. 15. Dostupné z: <http://www.daghammarskjold.se/wp-content/uploads/2015/10/DD-Paper-no-15.pdf>

- Jenks, B., Aklilu, B. (2014). *The Longer-term Positioning of the UN Development System in the Post-2015 Development Agenda*. Draft Discussion Paper on The Longer. Dostupné z: https://www.un.org/en/ecosoc/newfunct/pdf14/ecosoc_dialogue_discussion_paper.pdf
- Jonas, H. (1997). *Princip odpovědnosti*. Praha: OIKOYMENH. ISBN: 80-86005-06-2.
- Jones, K. R., Klein, C. J., Halpern, B. S., et al. (2018). The Location and Protection Status of Earth's Diminishing Marine Wilderness. *Current Biology*, 28(15), 2506–2512, <https://doi.org/10.1016/j.cub.2018.06.010>
- Kanbur, R., Sandler, T., Morrison, K. (1999). *The Future of Development Assistance, Common Pools and International Public Goods*. ODC Policy Essay No. 25.
- Kant, I. (1949). What is Enlightenment? In: Sherman, D. et al. (1991). *Western Civilization. Sources, Images and Interpretations*. 3. vydání. New York: McGraw-Hill.
- Kant, I. (2016). *Zum ewigen Frieden: Ein philosophischer Entwurf*, 4. vydání. Frankfurt am Main: Suhrkamp. ISBN: 978-1484049266.
- Kaul, I. (2003). *Providing Global Public Goods*. New York: UNDP. ISBN: 9780195157406.
- Kaul, I. (2016). *Global Public Goods*. Cheltenham: Edward Elgar. ISBN: 978-1-78347-299-4.
- Kaul, I. (2020). Multilateralism 2.0: It Is Here – Are We Ready for It? *Global Perspectives*, 1(1), 17639, <https://doi.org/10.1525/gp.2020.17639>
- Kincl, J. et al. (1995). *Římské právo*. Praha: C. H. Beck. ISBN: 80-7179-031-1.
- Kaul, I., Grunberg, I., Stern, M. (1999). *Global Public Goods*. New York: UNDP. ISBN: 9780195130522.
- Kissinger, H. (2016): *Uspořádání světa: státní zájmy, konflikty a mocenská rovnováha*. Praha: Prostor. ISBN: 9788072603350.
- Knox, D. (2016). *Measuring aid to global public goods (GPGs)*. Discussion paper July 2016. Development Initiative. Dostupné z: <http://devinit.org/wp-content/uploads/2016/07/Measuring-aid-to-global-public-goods-GPGs-Discussion-paper-July-2016.pdf>
- Kolbertová, E. (2018). *Šesté vymírání: Nepřirozený příběh*. Brno: Barrister a Principal. ISBN: 978-80-7364-052-1.
- Krisch, N. (2014). The Decay of Consent: In International Law in an Age of Global Public Goods. *American Journal of International Law*, 1, 1–40, <https://doi.org/10.5305/amerjintelaw.108.1.0001>
- Listner, M. (2011). The Moon Treaty: failed international law or waiting in the shadows? *The Space Review* [online]. 24. 10. 2011. [vid. 2022-03-30]. Dostupné z: <https://www.thespaceview.com/article/1954/1>
- Llorenty, S. (2014). *Statement on Behalf of the Group of 77 and China*. UN General Assembly. Dostupné z: <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/7182group77.pdf>
- Maas, H. (2019). Speech by Foreign Minister Heiko Maas on the occasion of the presentation of the White Paper on Multilateralism. *Auswärtiges Amt Berlin* [online]. [vid. 2022-03-22]. 14. 6. 2019. Dostupné z: <https://www.auswaertiges-amt.de/en/newsroom/news/maas-white-paper-multilateralism-norway/2226866>
- Malthus, T. R. (2002). *Esej o principu populace*. Brno: Zvláštní vydání. ISBN 80-85436-80-9.

- Marouf, F. E. (2010). Holding the World Bank accountable for leakage of funds from Africa's health sector. *Health Human Rights Journal*, 12(1), 95–108.
- McKinney, M. L., Lockwood, J. L. (1999): Biotic Homogenization: a Few Winners Replacing Many Losers in the Next Mass Extinction. *Trends in Ecology Evolution*, 14(11), 450–453, [https://doi.org/10.1016/S0169-5347\(99\)01679-1](https://doi.org/10.1016/S0169-5347(99)01679-1)
- McNeil, J. R. (2000). *Something New under the Sun: An Environmental History of the Twentieth Century World*. New York: Norton.
- Moldan, B. (2016). *Podmaněná planeta*. Praha: Karolinum. ISBN: 978-80-246-3012-0.
- MZV (1947). Vyhláška č. 30/1947 Sb. ministra zahraničních věcí o Chartě Spojených národů a statutu Mezinárodního soudního dvora. In: *Sbírka zákonů a nařízení republiky Československé*. 1947, částka 15, 179–201. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?cz=30&r=1947>
- MZV (1958). Vyhláška ministra zahraničních věcí o Úmluvě na ochranu kulturních statků za ozbrojeného konfliktu a Protokolu č. 94/1958 Sb. In: *Sbírka zákonů republiky Československé*. 1958, částka 40. Dostupné také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1958-94>
- MZV (1962). Vyhláška ministra zahraničních věcí ze dne 11. července 1962 o Smlouvě o Antarktidě. In: *Sbírka zákonů Československé socialistické republiky*. 1962, částka 40, 347–350. Dostupné také z: <https://esipa.cz/sbirka/sbsrv.dll/sb?CP=1962s076&DR=SB>
- MZV (1968). Vyhláška ministra zahraničních věcí ze dne 7. února 1968 o Smlouvě o zásadách činnosti států při výzkumu a využívání kosmického prostoru včetně Měsíce a jiných nebeských těles. In: *Sbírka zákonů Československé socialistické republiky*. 1968, částka 12, 102. Dostupné také z: <https://esipa.cz/sbirka/sbsrv.dll/sb?DR=SB&CP=1968s040>
- MZV (1996). Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 240/1996 Sb., o sjednání Úmluvy Organizace Spojených národů o mořském právu. In: *Sbírka zákonů České republiky*, částka 71, 3002. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?cz=240&r=1996>
- MŽP (2021). *Zpráva o naplňování Agendy 2030 pro udržitelný rozvoj v České republice*. Praha: Ministerstvo pro životní prostředí ČR. Dostupné z: https://www.cr2030.cz/zavazky/wp-content/uploads/sites/4/2021/01/IIIId_materi%C3%A1I_Zpr%C3%A1va-Agenda-2030.pdf
- Nakicenovic, N., et al. (2016). *Global Commons in the Anthropocene: World Development on a Stable and Resilient Planet*. Working Paper No 16-019.
- Nordhaus, W. D. (2005). Paul Samuelson and Global Public Goods. In: Szenberg, M. et al. (2006). *Samuelsonian Economics and the Twenty-First Century*, 88–98. Oxford: Oxford University Press. ISBN: 9780199298839.
- OECD (2020). History of the 0,7% ODA Target. *DAC Journal*, 3(4). Dostupné z: <https://www.oecd.org/dac/financing-sustainable-development/development-finance-standards/the07odagnitarget-ahistory.htm>
- Olden, J. D. (2006). Biotic Homogenization: A New Research Agenda for Conservation Biogeography. *Journal of Biogeography*, 33(12), 2027–2039, <https://doi.org/10.1111/j.1365-2699.2006.01572.x>

- Olden, J. D., Rooney, T. P. (2006). On Defining and Quantifying Biotic Homogenization. *Global Ecology and Biogeography*, 15(2), 113–120, <https://doi.org/10.1111/j.1466-822X.2006.00214.x>
- Olden, J. D., LeRoy Poff, N., Douglas, M. R., et al. (2004). Ecological and evolutionary consequences of biotic homogenization. *Trends in Ecology & Evolution*, 19(1), 18–24, <https://doi.org/10.1016/j.tree.2003.09.010>
- Olson, M. (1971). *The Logic of Collective Action: Public Goods and the Theory of Groups*. Harvard: Harvard University Press.
- OSN (1979). Dohoda o činnosti států na Měsíci a jiných nebeských tělesech. Rezoluce VS OSN 34/68. Dostupné také z: https://www.unoosa.org/pdf/gares/ARES_34_68E.pdf
- Ostrom, E. (1990). *Governing the Commons: The Evolution of Institutions for Collective Action*. Cambridge: Cambridge University Press. ISBN 978-0-521-40599-7.
- Ostrom, E., Burger, J., Field, C. B., et al. (1999). Revisiting the Commons: Local Lessons, Global Challenges. *Science*, 284(5412), 278–282.
- Papež František (2018). *Laudato Si': Bud' pochválen*. Praha: Paulínky. ISBN: 978-80-7450-187-6.
- Pardo, A. (2017). *Common Heritage of Mankind*. Egede E.: Oxford Bibliographies.
- Pehe, J. (2006). *Globální řízení a správa*. UNDP Conference Democratic Governance.
- Pisani-Ferry, J. (2019). Europe Can Take a Bigger Role in Providing Public Goods. *Financial Times* [online]. 3. 12. 2019. [vid. 2022-02-04]. Dostupné z: <https://www.ft.com/content/d96266b2-14e6-11ea-b869-0971bfffac109>
- Rockström, J., Steffen, W., Noone, K., et al. (2009). A Safe Operating Space for Humanity. *Nature*, 461, 472–475, <https://doi.org/10.1038/461472a>
- Ress, M. A. (2013). Global Public Goods, Transnational Public Goods: Some Definitions. *Knowledge Ecology International* [online]. 23. 8. 2013. [vid. 2022-02-09]. Dostupné z: <https://www.keionline.org/book/globalpublicgoodstransnationalpublicgoodssomedefinitions>
- Samuelson, P. A. (1954). The Pure Theory of Public Expenditure. *Review of Economics and Statistics*, 36(4), 387–389, <https://doi.org/10.2307/1925895>
- Schrijver, N. (2016). Managing the Global Commons: Common Good or Common Sink? *Third World Quarterly*, 37(7), 1252–1267, <https://doi.org/10.1080/01436597.2016.1154441>
- Sequera, J. (2014a). Re-thinking the definition of Public Goods. *Real-World Economic Review Blog* [online]. 9. 7. 2014. [vid. 2022-01-19]. Dostupné z: <https://rwer.wordpress.com/2014/07/09/re-thinking-the-definition-of-public-goods/>
- Sequera, J. (2014b). Sustainable Community Planning. Public Goods and the Invisibility of Sustainability. *Winter/Spring*, 2(1), 9–10.
- Sequera, J. (2016). *The Public Economy in Crisis*. Berlin: Springer International Publishing. ISBN: 978-3-319-40487-5.

- Slaughter, A.-M. (2004). *A New World Order*. Princeton: Princeton University Press. ISBN: 9780691123974.
- Smith, A. (2016). *Pojednání o podstatě a původu bohatství národů*. Praha: Liberální institut. ISBN: 978-80-86389-60-8.
- Steffen, W., Sanderson, A., Tyson, P., et al. (2005). *Global Change and the Earth system: A Planet Under Pressure*. Berlin: Springer International Publishing. ISBN: 978-3-540-26607-5.
- Syvitski, J., Waters, C. N., Day, J., et al. (2020). Extraordinary Human Energy Consumption and Resultant Geological Impacts Beginning Around 1950 Initiated the Proposed Anthropocene Epoch. *Communication's Earth and Environment*, 1(32), <https://doi.org/10.1038/s43247-020-00029-y>
- Špalek, J. (2011). *Veřejné statky – teorie a experiment*. Praha: Nakladatelství C. H. Beck. ISBN: 978-80-7400-353-0.
- Schamel, W., Potter, L. A. (1997). The Homestead Act of 1862. <https://doi.org/10.4135/9781452218427.n313>
- Trump, D. (2019). Speech at the UN General Assembly. *UVA: Miller Center* [online]. [vid. 2022-03-22]. 24. 9. 2019. Dostupné z: <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/september-24-2019-remarks-united-nations-general-assembly>
- UN (2015). *Transforming Our World: The 2030 Agenda for Sustainable Development A/RES/70/1*. New York: United Nations. Dostupné z: <https://sdgs.un.org/2030agenda>
- UN (2019). *Global Sustainable Development Report 2019: The Future is Now – Science for Achieving Sustainable Development*. New York: United Nations. Dostupné z: https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/24797GSDR_report_2019.pdf
- UN-DESA (2015). *World Population Prospects: The 2015 Revision: Key Findings and Advance Tables*. New York: United Nations. ESA/P/WP.241. Dostupné z: https://population.un.org/wpp/publications/files/key_findings_wpp_2015.pdf
- UNEP (2021). *Making peace with nature. A scientific blueprint to tackle the climate, biodiversity and pollution emergencies*. Nairobi: UNEP. Dostupné z: <https://wedocs.unep.org/xmlui/bitstream/handle/20.500.11822/34948/MPN.pdf>
- US Department of State (2021). Leaders Summit on Climate. *U.S. Department of State* [online]. [vid. 2022-03-22]. 22.–23. 9. 2019. Dostupné z: <https://www.state.gov/leaders-summit-on-climate/>
- Varvello, F., Montaldo, S. (2013). Agricultural Use of Land as a Global Public Good. *Federalismi.it. - Focus Human Rights n. 3/2013*. Dostupné z: <https://www.federalismi.it/AppIOpenFilePDF.cfm?artid=23210&dpath=document&dfile=15092013212628.pdf&content=Agricoltura%20Buse%20Bof%20Bland%20Bas%20BA%20BGlobal%20Bpublic%20BGood%20B%2D%20Bstato%20B%2D%20Bdottrina%20B%2D%20B>
- Vogler, J. (2012). Global Commons Revisited. *Global Policy*, 3(1), 61–71, <https://doi.org/10.1111/j.1758-5899.2011.00156.x>

- Wagenknecht, L. (2013). *Koncepty dobrého vládnutí*. Praha: Centrum of Excellence for Good Governance.
- Waters, C. N., Zalasiewicz, J., Summerhayes C., et al. (2016). The Anthropocene is Functionally and Stratigraphically distinct from the Holocene. *Science*, 351(6269), 137, <https://doi.org/10.1126/science.aad2622>
- WEF (2020). *Shaping the Future of Global Public Goods*. Davos, Januar.
- WHO (2020). Seventy-third World Health Assembly, Geneva. *WHO* [online]. [vid. 2022-01-22]. 18.–19. 5. 2019. Dostupné z: <https://www.who.int/about/governance/world-health-assembly/seventy-third-world-health-assembly>
- Williams, M. (2015). The Anthropocene Biosphere. *The Anthropocene Review*, 2(3), 169–219, <https://doi.org/10.1177/2053019615591020>
- Winsor, M. (2021). What is COVAX? How a global initiative is helping get COVID-19 vaccines to poorer countries. COVAX may be the best bet on worldwide immunization against COVID-19. *ABC News* [online]. 26. 2. 2021 [vid. 2022-01-25]. Dostupné z: <https://abcnews.go.com/Health/covax-global-initiative-helping-covid-19-vaccines-poorer/story?id=76106981>
- Wolf, M. (2012). The World's Hunger for Public Goods. *Financial Times* [online]. 24. 1. 2012 [vid. 2022-01-28]. Dostupné z: <https://www.ft.com/content/517e31c8-45bd-11e1-93f1-00144feabdc0>
- Young, H. S., McCauley, D., Galetti, M., et al. (2016). Patterns, Causes, and Consequences of Anthropocene Defaunation. *Annual Review of Ecology Evolution and Systematics*. 47(1), 333–358, <https://doi.org/10.1146/annurev-ecolsys-112414-054142>
- Zalasiewicz, J., Waters, C. N., Williams, M., (2015). When Did the Anthropocene Begin: Amid-Twentieth Century Boundary Layer Is Stratigraphically Optimal. *Quaternary International*, 383, 196–303, <https://doi.org/10.1016/j.quaint.2014.11.045>
- Zalasiewicz, J., Waters, C. N., Head, M. J. (2017). Anthropocene: Its Stratigraphic Basis. *Nature*, 541(7637), 289, <https://doi.org/10.1038/541289b>
- Zedillo, E, Thiam, T. (2006). *Meeting Global Challenges: International Cooperation in the National Interest: Summary Report of the International Task Force on Global Public Goods*. Stockholm: Erlanders Infologistics Väst AB. Dostupné z: https://www.keionline.org/misc-docs/socialgoods/International-Task-Force-on-Global-Public-Goods_2006.pdf